

**POSLEDNÍCH DESET LET DĚJEPISNÉ PRÁCE
NA KATEDŘE HISTORIE PEDAGOGICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY**

JAROSLAV VACULÍK

The result of the department's scientific research of history is an overview of its educational, research and publication activities between the years 2000–2011. The department provides training for teachers of history and Christian education, carries out an archaeological research of the Great-Moravian settlement in Znojmo-Hradiště, examines the history of the cities in eastern Slovakia in the early-modern period, the history of religious orders in the same period, the history of foreign expatriates, the history of the trade union movement in the 20th century and the use of film in history teaching. The department publishes two journals: Proceedings of the Faculty of Education, range of social sciences and the Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal.

Key words: Masaryk University; Faculty of Education; Department of History; 2000–2011

Před deseti lety jsme zhodnotili vědeckopedagogické působení katedry historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v letech 1946–2002.¹ Nyní bychom chtěli posoudit poslední desetiletí naší práce (2000–2011).

Katedra historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity patří k nejmenším vysokoškolským pracovištím připravujícím učitele dějepisu. Tvoří ji dva profesori, dva docenti a dva odborní asistenti. Na katedře působí také učitelé z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Historického ústavu AV ČR, v. v. i., a Moravského zemského archivu. V souladu s Boloňským procesem jsme přešli ke dvoustupňovému tříletému bakalářskému a dvouletému navazujícímu magisterskému studiu dějepisu. Od roku 2008 také garantujeme tříleté bakalářské a dvouleté navazující magisterské studium křesťanské výchovy.

Dějepis studuje v prezenčním a kombinovaném bakalářském a navazujícím magisterském studiu celkem 400 studentů, křesťanskou výchovu v prezenčním bakalářském a navazujícím magisterském studiu 150 studentů. Katedra se také podílí na přípravě učitelů občanské výchovy a na prezenčním a kombinovaném souvislém magisterském studiu učitelství pro 1.–5. ročník základní školy.

Vedoucí katedry je školitelem sedmi studentů doktorského studia oboru Pedagogika se zaměřením na didaktiku dějepisu. Z toho jsou čtyři studenti v interním a tři v kombinovaném studiu. V těchto dnech byly odevzdány doktorské disertace Petry Tannenbergové a Veroniky Rodriguezové.

Kromě bakalářských prací bylo na katedře v letech 2000–2011 obhájeno celkem 216 magisterských diplomových prací (z toho nejvíce prací vedl doc. Čapka – 50, dále prof. Vaculík – 43, Mgr. Mihola – 34, dr. Štěpánek – 31, doc. Klíma – 30 a prof. Marečková – 11). Na katedře bylo

¹ VACULÍK, J.: *Místo katedry historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně při přípravě učitelů dějepisu v letech 1946–2002*. In: Vaculík, J. – Mihola, J. (edd.): *Místo historie a úloha učitele dějepisu při formování multi-kulturní společnosti*. Brno 2003, s. 29–38.

v letech 2003–2011 obhájeno osm rigorózních prací, jejichž oponenty byli prof. Vaculík, doc. Vlček, doc. Slezák, doc. Klíma a doc. Čapka.

Na základě dekretu ministerstva kultury je katedra oprávněna provádět záchranný archeologický výzkum ve Znojmě-Hradišti a v jeho zázemí, nad lokalitou převzít patronaci a všechny povinnosti archeologické péče. V této lokalitě probíhá také výuka volitelných předmětů Archeologická praxe a Praktická cvičení z archeologie.

V každém semestru katedra realizuje odborné historické exkurze. Zatímco exkurze v jarním semestru je tradičně vyhrazena poznávání České republiky s výjezdem do zahraničí, na podzim míří studenti za poznáním historie a památek Prahy a jejího okolí. Obě exkurze jsou zařazeny jako volitelné předměty do akreditovaného studijního programu.

Nové výsledky vědeckovýzkumné práce jsou publikovány na stránkách *Sborníku prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd*, který byl zařazen do seznamu recenzovaných neimpaktovaných časopisů. V letech 2000–2011 vyšlo celkem devět čísel tohoto časopisu, který podstatně rozšířil svou autorskou základnu o autory z celé republiky i ze zahraničí (Slovensko, Polsko, Rusko, Ukrajina). Druhým periodikem katedry je *Czech-Polish Pedagogical and Historical Journal*, který vydáváme společně s kolegy z katedry sociální pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a Pedagogického ústavu Historicko-pedagogické fakulty Vratislavské univerzity v Polsku.

Katedra uspořádala v uplynulém desetiletí osm seminářů pro učitele dějepisu základních a středních škol, kterých se zúčastnili přední odborníci na jednotlivá historická období. Materiály ze všech seminářů byly vydány tiskem. Semináře zahrnovaly problematiku staroslovanské Moravy v 10.–13. století, českých zemí ve 14.–15. století, českých zemí v letech 1434–1620, českých zemí v 17.–18. století, českých zemí v „dlouhém“ 19. století, Československa v letech 1918–1945 a Československa v letech 1945–1992.² Pro učitele byl pořádán též akreditovaný kurz Co nebylo v učebnicích dějepisu, který proběhl v patnácti ročnících.

Pracoviště bylo v roce 2004 pořadatelem celostátního kola studentské vědecké činnosti, nejlepších deset prací bylo publikováno v samostatném sborníku.³ V roce 2009 na konferenci v Ústí nad Labem získal posluchač katedry Libor Bílek ex equo 1. místo.

Bylo uspořádáno celkem jedenáct Česko-polských historických dnů, a to ve spolupráci s Pedagogickým ústavem Vratislavské univerzity. Materiály z let 2008–2010 byly publikovány v novém časopisu *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*.⁴

Naše pracoviště bylo v devadesátých letech 20. století národním koordinátorem mezinárodního výzkumu historického vědomí středoškoláků, jehož výsledky publikovalo v roce 2001 v monografii *Mládež a dějiny*.⁵ Publikace byla vysoce kladně hodnocena v časopisu *Pedagogika*, kde se uvádělo, že „předložená kniha o výsledcích mezinárodního výzkumu je jedinečným dokladem o stavu historického a občanského vědomí naší školní mládeže v porovnání s mládeží v Evropě a zčásti mimo Evropu“. Dále v recenzi čteme, že „interpretace je provedena členy jmenované katedry promyšleně a s veškerou vědeckou akribií, která dodává výzkumu všeobecnou

² *Staroslovanská Morava*. Brno 2000; *Morava v 10.–13. století*. Brno 2001; *České země ve 14.–15. století*. Brno 2002; *České země 1434–1620*. Brno 2002; *České země v 17. a 18. století*. Brno 2003; *České země v „dlouhém“ 19. století*. Brno 2005; *Československo 1918–1945*. Brno 2005; *Československo 1945–1992*. Brno 2007.

³ *Historie 2004*. Brno 2005.

⁴ *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 2009; *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 2010; *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 2011, č. 1; *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 2011, č. 2.

⁵ KLÍMA, B. (ed.): *Mládež a dějiny. Publikace výsledků mezinárodního dotazníkového šetření a výzkumu historického vědomí adolescentů se zaměřením na Českou republiku*. Brno 2001.

*platnost a odhaluje hluboké kořeny současného stavu dějepisného vyučování v ČR, a to ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi“.*⁶

Katedra uskutečnila v posledním desetiletí tři mezinárodní didaktické konference, a to v roce 2002 Místo historie a úloha učitele dějepisu při formování multikulturní společnosti,⁷ v roce 2006 Problematika sociálních skupin ve výuce společenskovědních předmětů⁸ a v roce 2009 Křesťanská výchova a etika.⁹ V roce 2007 uspořádala seminář Církevní archivy a fondy v České republice, a to ve spolupráci s Moravským zemským archivem a Centrem pro církevní dějiny ve Vranově u Brna.¹⁰ V témže roce realizovala mezinárodní vědeckou konferenci Proměny řeholního života a místo řeholních institucí v moravské společnosti v „dlouhém“ 19. století za účasti předních českých, rakouských, německých a polských odborníků. Společně s Moravským zemským archivem a Diecézním archivem v St. Pölten uspořádala v roce 2008 sympozium Život a všední den v českých, moravských a dolnorakouských kláštorech v pozdním středověku a novověku, a to v rámci dlouhodobého projektu Monastica historica.¹¹ Ve spolupráci s Moravským zemským muzeem uskutečnila čtyři přednáškové cykly k dějinám církevních řádů v českých zemích ve středověku, v barokní době, 19. a 20. století a o poutnictví.

Každoročně pořádáme semináře doktorandů a dílčí výsledky jejich výzkumů publikujeme ve sborníku *Vybrané problémy oborové didaktiky dějepisu*. V letech 2008–2011 byly publikovány čtyři svazky tohoto sborníku.¹² Doktorandi úzce spolupracují nejen s domácím Institutem pedagogického výzkumu, ale i se zahraničními výzkumnými pracovišti, zvláště s Georg-Eckert-Institut für Internationale Schulbuchforschung v Braunschweigu. Aktivně se zúčastňují tuzemských i zahraničních vědeckých konferencí.

Přínosem pro studenty i učitele jsou přednášky domácích i zahraničních hostů katedry. Některá jejich vystoupení byla publikována i na stránkách *Sborníku prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd*. Pro informaci domácích hostů katedry vyšlo již pět vydání *Informační příručky* a pro zahraniční hosty dvě vydání příručky *Department of History*.¹³

Vědeckovýzkumná a pedagogická činnost katedry byly podpořeny řadou grantů Fondu rozvoje vysokých škol, Hlávkovy nadace, MŠMT, Grantové agentury ČR, Mezinárodního visehradského fondu, Ministerstva zahraničních věcí ČR, Vedecké grantové agentury SR (VEGA) a grantové agentury slovenského ministerstva školství KEGA. Výstupem byly, kromě některých z výše uvedených sborníků, i početné monografie, které byly oceněny např. předsedou Grantové agentury ČR, rektorem Masarykovy univerzity, Českým svazem bojovníků za svobodu, Československou obcí legionářskou, děkanem Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, Klubem literatury pro mládež, Klubem ilustrátorů dětské knihy a Českou sekci IBBY.

⁶ *Pedagogika*, 2002, č. 2.

⁷ VACULÍK, J. – MIHOLA, J. (edd.): *Místo historie a úloha učitele dějepisu při formování multikulturní společnosti*. Brno 2003.

⁸ VACULÍK, J. – NĚMEC, J. (edd.): *Problematika sociálních skupin ve výuce společenskovědních předmětů*. Brno 2006.

⁹ *Sborník prací Pedagogické fakulty MU, řada společenských věd*, 24, 2010, č. 2.

¹⁰ ČERNUŠÁK, T. – MIHOLA, J. (edd.): *Církevní archivy a fondy v České republice*. Brno 2007.

¹¹ SPECHT, H. – ČERNUŠÁK, T. (edd.): *Das Leben und Alltag in böhmisch-mährischen und niederösterreichischen Klöstern in Spätmittelalter und Neuzeit*. St. Pölten – Brno 2011.

¹² *Vybrané problémy oborové didaktiky dějepisu 1*. Brno 2008; *Vybrané problémy oborové didaktiky dějepisu 2*. Brno 2009; *Vybrané problémy oborové didaktiky dějepisu 3*. Brno 2010; *Vybrané problémy oborové didaktiky dějepisu 4*. Brno 2011.

¹³ *Informační příručka*. Brno 2003; *Katedra historie. Informační příručka*. 2. vyd. Brno 2004; *Katedra historie. Informační příručka*. 3. vyd. Brno 2005; *Katedra historie. Informační příručka*. 4. vyd. Brno 2006; *Katedra historie. Informační příručka*. 5. vyd. Brno 2010; *Department of History. Faculty of Education*. Brno 2005; *Department of History. Faculty of Education*. Brno 2010.

Významnou podporu poskytla vědeckému výzkumu, zejména v nejnovějších dějinách, Grantová agentura ČR. V uplynulém desetiletí bylo na katedře řešeno osm projektů GA ČR, a to Poválečná reemigrace a repatriace Čechů z ciziny (2001–2003), Znovuosídlení pohraničních oblastí českých zemí po druhé světové válce (2003–2005), Češi v cizině 1850–1938 (2004–2006), Nejbližší zázemí velkomoravského centra v Mikulčicích (2004–2008), Stav činnosti církevní řádů a kongregací na Moravě 1790–1918 (2005–2007), Dějiny odborů v českých zemích v letech 1918–1948 (2006–2008), České a slovenské migrace v letech 1918–1938 (2008–2010) a Agrární strana a cukrovarnictví v českých zemích 1918–1938 (2009–2011). Z řešení těchto projektů vzešla řada cenných monografií.¹⁴ V současné době byl schválen další projekt GA ČR, a to Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce (2012–2014).

Členové katedry se rovněž zapojili do řešení výzkumného záměru Škola a zdraví pro 21. století. Výsledky jejich výzkumu byly publikovány ve sbornících z každoročních vědeckých konferencí i v zahraničí.¹⁵

¹⁴ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů*. Díl III. (1945–1948). Brno 2001; VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno 2002; VACULÍK, J.: *Poválečná repatriace československých tzv. přemístěných osob (Displaced Persons)*. Brno 2004; ČAPKA, F. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: *Nově osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005; KŠICOVÁ, D. – VACULÍK, J.: *Rodinná kronika volyňských Čechů*. Brno 2006, 2. vyd. 2008; VACULÍK, J.: *Češi v cizině 1850–1938*. Brno 2007, 2. vyd. 2009; ČAPKA, F.: *Odbory v českých zemích v letech 1918–1948*. Brno 2008; VACULÍK, J.: *Nástin českých a slovenských přeshraničních migrací mezi dvěma válkami*. Brno 2010; VACULÍK, J.: *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009; ČAPKA, F. – SLEZÁK, L.: *Cukrovarnictví a agrární strana*. Brno 2011.

¹⁵ VACULÍK, J.: *Health and Hygiene Conditions in Czech Schools and Hundred Years ago*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Brno 2005, s. 38–42; ČAPKA, F. – VACULÍK, J.: *Hygiene in First Republic Schools*. Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Brno 2007, s. 43–50; VACULÍK, J.: *School Hygiene a Hundred Years ago*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Contemporary Discourse on School and Health Investigation. Brno 2008, s. 63–68; ČAPKA, F. – VACULÍK, J.: *Health Care and Hygiene at Czechoslovak Schools Between the First and Second World Wars*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Contemporary Discourse on School and Health Investigation. Brno 2008, s. 57–62; ČAPKA, F. – VACULÍK, J.: *Several Thoughts on School Hygiene at the Break for the 19th and 20th Centuries*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. 2009. General Issues in Health Education. Brno 2009, s. 41–46; VACULÍK, J.: *Views of School Hygiene in Poland Between the World War*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. 2009. General Issues in Health Education. Brno 2009, s. 51–54; VACULÍK, J.: *Poglady na temat higieny szkolnej w Polsce międzywojennej*. In: Szkoła – państwo – społeczeństwo między autonomią a podległością. Gdańsk 2009, s. 59–62; VACULÍK, J.: *Pohledy na školní hygienu v meziválečném Polsku*. In: Řehulka, E. (ed.): *Obecné otázky výchovy ke zdraví*. Brno 2009, s. 49–52; ČAPKA, F. – VACULÍK, J.: *Několik úvah o školní hygieně na přelomu 19. a 20. století*. In: Řehulka, E. (ed.): *Obecné otázky výchovy ke zdraví*. Brno 2009, s. 39–44; MAREČKOVÁ, M.: *Vliv učitelů a měšťanských elit na šíření zdravotních návyků ve východoslovenských městech raného novověku*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd, 21, 2006, s. 11–16; MAREČKOVÁ, M.: *Contributions Made by the Anthropologist Vojtěch Suk to School Health Care*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Brno 2006, s. 1191–1196; MAREČKOVÁ, M.: *The Approach the Probleme of School Health Care after the Formation of the Czechoslovak Republic in 1918*. In: *Care of Educational Institutions about Children Health*. St. Petersburg 2006, s. 69–71; MAREČKOVÁ, M.: *Conception of State Schools and Health-care in Civic Society*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Brno 2007, s. 37–40; MAREČKOVÁ, M.: *Hygiene and Health School and Transformations of Hygienic Stereotype in the Modern Society*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Contemporary Discourse on School and Health Investigation. Brno 2008, s. 69–74; MAREČKOVÁ, M.: *Gosudarstvennoje školnoje i medicinskoje obespečenije češskich zemel 18 i 19 vekov*. In: *Valeologija*. Sučasnij stan, naprjamki ta perpektivi rozvitku. Tom II. Charkov 2008, s. 110–115; VACULÍK, J.: *Care of Czech Educational Institutions about Children Health a Hundred Years ago*. In: *Care of Educational Institutions about Children Health*. St. Peterburg 2006, s. 15–17; VACULÍK, J.: *Health and Hygiene Conditions at Schools a Hundred Years ago*. In: Szerlag, A. (ed.) *Health in Pedagogical Discourses and School Practices*. Kraków 2010, s. 115–128; ČAPKA, F.: *Position an Responsibilities of Teachers in Applying Health Principles in Czech Schools in the Past and Now*. In: Szerlag, A. (ed.) *Health in Pedagogical Discourses and School Practices*. Kraków 2010, s. 129–134; ČAPKA, F. – VACULÍK, J.: *The Conception of School-health Relationship in the Schools of the First Republic*. In: Řehulka, E.

Velká pozornost byla věnována vydávání učebních textů pro posluchače, z nichž některé se používají i na dalších fakultách a vysokých školách. Značný význam má i publikování učebnic pro 1. a 2. stupeň základní školy, encyklopedií a populárně-naučných publikací. Za všechny zmíníme především rozsáhlou publikaci *Dějiny země Koruny české v datech*, která vyšla v nakladatelství Libri ve čtyřech vydáních nebo *Slovník českých a světových dějin*.¹⁶ Systematická pozornost byla věnována regionálním dějinám, zvláště obcím Mušov, Břeclav, Velké Pavlovice, Lednice a Líšeň.¹⁷

Členové katedry se aktivně účastní zahraničních, především didaktických konferencí, a to zvláště v polských univerzitních centrech Vratislav, Poznaň, Zelená Hora, Gdaňsk, Lublin, Toruň a Varšava. Spolupráci udržují s odbornými pracovišti v Německu, Rakousku, na Slovensku, v Polsku, na Ukrajině, v Rusku a Chorvatsku. Katedra byla spoluorganizátorem mezinárodních konferencí Středoevropské univerzity o moderní evropské dimenzi vyučování dějin, které se uskutečnily s podporou Visegrádského fondu v letech 2009–2011 ve Velkých Bílovicích, Kaliszi a Levoči a byly zaměřeny na historické dědictví střední Evropy 20. století jako součásti evropské diskuse o výuce dějepisu.

(ed.): *School and health 21*. 2010. *Health Education: Contexts and Inspiration*. Brno 2010, s. 33–38; VACULÍK, J.: *Zdravotní a hygienické poměry v českých školách před sto lety*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. Brno 2006, s. 90–93; VACULÍK, J.: *Institution of School Doctors in the Interwar Czechoslovakia*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. 2011. *Health Education: Initiatives for Educational Areas*. Brno 2011, s. 25–35; ČAPKA, F.: *Gustav Kabrhel: The Founder of the Czech Public Health Science and his Contribution to the „School and Health“ Issues*. In: Řehulka, E. (ed.): *School and Health 21*. 2011. *Health Education: Initiatives for Educational Areas*. Brno 2011, s. 19–24; VACULÍK, J.: *Social Care of Children and Youth in the First Czechoslovak Republic*. In: *Book of Abstracts 7th Conference with International Participation School and Health for 21st Century*. Brno 2011, s. 68–69; ŠTĚPÁNEK, K.: *Context of Media Education and Mental Hygiene in School History*. In: *Book of Abstracts 7th Conference with International Participation School and Health for 21st Century*. Brno 2011, s. 61–62; MAREČKOVÁ, M.: *To Transformation of Family Life in the 20th Century in Central European Connection*. In: *Book of Abstracts 7th Conference with International Participation School and Health for 21st Century*. Brno 2011, s. 36–37; ČAPKA, F.: *The Question of the Relationship of Personal and School Hygiene in the Czech Society in the 19th Century*. In: *Book of Abstracts 7th Conference with International Participation School and Health for 21st Century*. Brno 2011, s. 7; MAREČKOVÁ, M.: *To Formation of Social and Educational Institutions with Care for Poor Children and Lonesome Women*. In: *Book of Abstracts 6th International Conference School and Health 21*. Brno 2010, s. 40–41; MIHOLA, J.: *To the Children's Health Condition and Education to the Health in Brno's Kindergartens in the 20th Century*. In: *Book of Abstracts 6th International Conference School and Health 21*. Brno 2010, s. 43; VACULÍK, J.: *Opieka zdrowotna w czechoslowackim kraju Ruś Podkarpacka w latach 1919–1938*. In: *Zdrowie w ujęciu interdyscyplinarnym i jego praktyczna aplikacja*. Wrocław 2011 (v tisku).

¹⁶ ČAPKA, F.: *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha 1998, 1998, 1999, 2010; ČAPKA, F.: *Slovník českých a světových dějin*. Brno 1998.

¹⁷ KORDIOVSKÝ, E. (ed.): *Mušov 1276–2000*. Břeclav 2000 (Čapka, F. na s. 361–388); KORDIOVSKÝ, E. – KLANICOVÁ, E. (edd.): *Město Břeclav*. Břeclav 2001 (Čapka, F. na s. 195–210); KORDIOVSKÝ, E. (ed.): *Město Velké Pavlovice*. Břeclav 2002 (Čapka, F. na s. 112–150); KORDIOVSKÝ, E. (ed.): *Městečko Lednice*. Lednice 2004 (Čapka, F. na s. 222–242); KRAFL, P. (ed.): *Ves Lešno za městečko vysazovati ráčíme*. Brno 2009 (Čapka, F. – Sobolová, M. na s. 204–228), 2. vyd 2011.

Summary

**Historical Works in the Department of History of the Faculty of Education
of Masaryk University in Recent Years**

The result of the department's scientific research of history is an overview of its educational, research and publication activities between the years 2000–2011. The department provides training for teachers of history and Christian education, carries out an archaeological research of the Great-Moravian settlement in Znojmo-Hradiště, examines the history of the cities in eastern Slovakia in the early-modern period, the history of religious orders in the same period, the history of foreign expatriates, the history of the trade union movement in the 20th century and the use of film in history teaching. The department publishes two journals: Proceedings of the Faculty of Education, range of social sciences and the Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal.